České vysoké učení technické v Praze Fakulta elektrotechnická Katedra počítačů

Bakalářská práce

Demonstrační aplikace pro podporu kurzu neuronových sítí

Adam Činčura

Vedoucí práce: Ing. Zdeněk Buk

Studijní program: Softwarové technologie a management, Bakalářský

Obor: Softwarové inženýrství

23. dubna 2011

Poděkování

Děkuji Ing. Zdeňku Bukovi za užitečné rady a připomínky k tvorbě této bakalářské práci.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci vypracoval samostatně a použil jsem pouze podklady uvedené v přiloženém seznamu.

Nemám závažný důvod proti užití tohoto školního díla ve smyslu §60 Zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon).

V Praze dne 24. 5. 2011

Abstract

Demonstrational application created in this bachelor thesis is supposed to complete electronic attachment of lecture notes for the "Neural networks and neurocomputers" course. Application is created in Mathematica program with use of NeuralNetworks library. Every file allows to experiment with specific neural network or its parameteres. All experiments have enclosed explaining commentary. Final application was created by extension and completion of current demonstrational application.

Abstrakt

Demonstrační aplikace vytvořená v rámci této bakalářské práce doplňuje elektronickou přílohu skript pro předmět "Neuronové sítě a neuropočítače". Aplikace je vytvořena v programu Mathematica s použitím knihovny NeuralNetworks. Každý soubor umožňuje snadno experimentovat s danou neuronovou sítí nebo s jejími parametry. Všechny experimenty jsou doprovázeny vysvětlujícím komentářem. Výsledná aplikace vznikla rozšířením a doplněním stávající demonstrační aplikace.

Obsah

1	Úvo	$\mathbf{d}$	
	1.1	Vymezení cíle práce	
	1.2	Struktura práce	• .
2	$\mathbf{Um}$	ělé neuronové sítě	;
	2.1	Historie	
	2.2	Aplikace	
	2.3	Využití	
3	Um	ělý neuron	ļ
	3.1	Struktura neuronu	
	3.2	Proces učení	
	3.3	Učicí algoritmy	
		3.3.1 Levenberg-Marquardt algoritmus	
		3.3.2 Gauss-Newton algoritmus	
		3.3.3 Algoritmus nejvyššího poklesu	
		3.3.4 Algoritmus zpětné propagace	
4	Neu	ronové sítě	,
	4.1	Dopředná síť	
	4.2	RBF síť	
	4.3	Samoorganizující mapy	
	4.4	Hopfieldova síť	
	4.5	LVQ	
5	Uče	ní sítě	,
	5.1	Rozdělení vstupních dat	'
	5.2	Křížová validace	!
6	Imp	lementační prostředí	1:
	6.1	Wolfram Mathematica	. 1
	6.2	Knihovna NeuralNetworks	
7	Exp	erimenty s neuronovými sítěmi	13
	7.1	Učicí algoritmy	. 1
	7.2	Křížová validace	

xii OBSAH

	7.3 Dopředná síť 7.3.1 Jednoduchá data 7.3.2 Iris data 7.3.3 Různé přístupy k učení sítě 7.4 RBF síť 7.4.1 Ukázka výstupu skrytého neuronu 7.4.2 Ukázka výstupu tří skrytých neuronů 7.4.3 Jednoduchá data 7.4.4 Iris data 7.4.5 Různé přístupy k učení sítě 7.5 Hopfieldova síť 7.6 Samoorganizující mapy 7.6.1 Iris data	13 13 13 13 13 13 13 13 13 13 13 13
	7.6.2 Shlukování Iris dat	13
	7.7 LVQ	13
8	Závěr	15
A	Testování zaplnění stránky a odsazení odstavců	19
В	Pokyny a návody k formátování textu práce B.1 Vkládání obrázků B.2 Kreslení obrázků B.3 Tabulky B.4 Odkazy v textu B.4.1 Odkazy na literaturu B.4.2 Odkazy na obrázky, tabulky a kapitoly B.5 Rovnice, centrovaná, číslovaná matematika B.6 Kódy programu B.7 Další poznámky B.7.1 České uvozovky	23 23 24 24 25 25 27 27 28 28 28
В С	B.1 Vkládání obrázků B.2 Kreslení obrázků B.3 Tabulky B.4 Odkazy v textu B.4.1 Odkazy na literaturu B.4.2 Odkazy na obrázky, tabulky a kapitoly B.5 Rovnice, centrovaná, číslovaná matematika B.6 Kódy programu B.7 Další poznámky	23 24 24 25 25 27 27 28 28
$\mathbf{C}$	B.1 Vkládání obrázků B.2 Kreslení obrázků B.3 Tabulky B.4 Odkazy v textu B.4.1 Odkazy na literaturu B.4.2 Odkazy na obrázky, tabulky a kapitoly B.5 Rovnice, centrovaná, číslovaná matematika B.6 Kódy programu B.7 Další poznámky B.7.1 České uvozovky	23 24 24 25 25 27 27 27 28 28 28
C D	B.1 Vkládání obrázků B.2 Kreslení obrázků B.3 Tabulky B.4 Odkazy v textu B.4.1 Odkazy na literaturu B.4.2 Odkazy na obrázky, tabulky a kapitoly B.5 Rovnice, centrovaná, číslovaná matematika B.6 Kódy programu B.7 Další poznámky B.7.1 České uvozovky Seznam použitých zkratek	23 24 24 25 25 27 27 28 28 28 28

Seznam obrázků

B.1	Popiska obrázku	24
F.1	Seznam přiloženého CD — příklad	35

SEZNAM OBRÁZKŮ

Seznam tabulek

B.1 U	Ukázka tabulky																																						2	24
-------	----------------	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	---	----

Úvod

Problematika neuronových sítí není triviální záležitostí. Pro pochopení principu fungování libovolné neuronové sítě je potřeba porozumnět teoretickému fungování sítě. Tohoto porozumnění se dosáhne snáze, pokud má student možnost si danou síť vlastnoručně osahat, nastavovat si její parametry, pozorovat výstupy a předkládat síti vlastní data. Z těchto důvodů má předmět "Neuronové sítě a neuropočítače", v rámci kterého je na FEL ČVUT problematika neuronových sítí vyučována, rozsáhlou elektronickou přílohu skript tzv. Courseware[1].

Součástí Courseware je také demonstrační aplikace v programu Mathematica, kterou jsem v rámci této bakalářské práce přepracoval a rozšířil. Demonstrační aplikace nevyžaduje téměř žádné znalosti programování v systému Mathematica, umožňuje velmi snadno měnit parametry a strukturu zadaných sítí, vizualizovat průběh učení sítě, vizualizovat výstup sítě a upravovat vstupní data. Celá aplikace je doplněna vysvětlujícím komentářem. Věřím, že moje práce pomůže studentům snáze se v neuronových sítích zorientovat.

1.1 Vymezení cíle práce

Cílem práce je provést úpravy a rozšíření stávající demonstrační aplikace. Výstup této práce nahradí stávající aplikaci a bude používán při výuce předmětu "Neuronové sítě a neuropočítače".

1.2 Struktura práce

TODO až bude hotovo

Umělé neuronové sítě

- 2.1 Historie
- 2.2 Aplikace
- 2.3 Využití

Umělý neuron

- 3.1 Struktura neuronu
- 3.2 Proces učení
- 3.3 Učicí algoritmy
- 3.3.1 Levenberg-Marquardt algoritmus
- 3.3.2 Gauss-Newton algoritmus
- 3.3.3 Algoritmus nejvyššího poklesu
- 3.3.4 Algoritmus zpětné propagace

Neuronové sítě

- 4.1 Dopředná síť
- 4.2 RBF síť
- 4.3 Samoorganizující mapy
- 4.4 Hopfieldova síť
- 4.5 LVQ

Učení sítě

- 5.1 Rozdělení vstupních dat
- 5.2 Křížová validace

Implementační prostředí

- 6.1 Wolfram Mathematica
- 6.2 Knihovna NeuralNetworks

Experimenty s neuronovými sítěmi

- 7.1 Učicí algoritmy
- 7.2 Křížová validace
- 7.3 Dopředná síť
- 7.3.1 Jednoduchá data
- 7.3.2 Iris data
- 7.3.3 Různé přístupy k učení sítě
- 7.4 RBF síť
- 7.4.1 Ukázka výstupu skrytého neuronu
- 7.4.2 Ukázka výstupu tří skrytých neuronů
- 7.4.3 Jednoduchá data
- 7.4.4 Iris data
- 7.4.5 Různé přístupy k učení sítě
- 7.5 Hopfieldova síť
- 7.6 Samoorganizující mapy
- 7.6.1 Iris data
- 7.6.2 Shlukování Iris dat
- 7.7 LVQ

Závěr

- $\bullet$ Zhodnocení splnění cílů DP/BP a vlastního přínosu práce (při formulaci je třeba vzít v potaz zadání práce).
- $\bullet\,$ Diskuse dalšího možného pokračování práce.

Literatura

- [1] Courseware [online]. 2011. [cit. 19.4.2011]. Dostupné z: http://neuron.felk.cvut.cz/courseware/.
- [2] HAINDL, M. KMENT, L. SLAVíK, P. Virtual Information Systems. In WSCG'2000 Short communication papers, s. 22–27. University of West Bohemia, Pilsen, 2000.
- [3] Přispěvatelé Wikipedie. Framework [online]. 2009. [cit. 10. 9. 2009]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Framework.
- [4] Přispěvatelé Wikipedie. *Object-relational mapping* [online]. 2009. [cit. 6.12.2009]. Dostupné z: http://en.wikipedia.org/wiki/Object-relational_mapping>.
- [5] ŽáRA, J. BENEš, B. FELKEL, P. *Moderní počítačová grafika*. Computer Press s.r.o, Brno, 1st edition, 1998. In Czech.
- [6] SLAVíK, P. Grammars and Rewriting Systems as Models for Graphical User Interfaces. *Cognitive Systems*. 1997, 4, 3/4, s. 381–399.
- [7] web:cstug. CSTUG $\mathcal{CS}$ TEX Users Group hlavní stránka. http://www.cstug.cz/, stav z 2.3.2009.
- [8] web:infodp. K336 Info pokyny pro psaní diplomových prací. https://info336.felk.cvut.cz/clanek.php?id=400, stav ze 4.5.2009.
- [9] web:infogs. Knihovna Grafické skupiny. http://www.cgg.cvut.cz/Bib/library/, stav z 30.8.2001.
- [10] web:ipe. Grafický vektorový editor pro práce vhodný pro práci LATEXem. http://tclab.kaist.ac.kr/ipe/, stav z 4.5.2009.
- [11] web:latexdocweb. LATEX online manuál. http://www.cstug.cz/latex/lm/frames.html, stav ze 4.5.2009.
- [12] web:latexwiki. Wiki Books LATeX. http://en.wikibooks.org/wiki/LaTeX/, stav z 3.4.2009.

18 LITERATURA

Příloha A

Testování zaplnění stránky a odsazení odstavců

Tato příloha nebude součástí vaší práce. Slouží pouze jako příklad formátování textu.

Určitě existuje nějaká pěkná latinská věta, která se k tomuhle testování používá, ale co mají dělat ti, kteří se nikdy latinsky neučili? Určitě existuje nějaká pěkná latinská věta, která se k tomuhle testování používá, ale co mají dělat ti, kteří se nikdy latinsky neučili? Určitě existuje nějaká pěkná latinská věta, která se k tomuhle testování používá, ale co mají dělat ti, kteří se nikdy latinsky neučili?

Určitě existuje nějaká pěkná latinská věta, která se k tomuhle testování používá, ale co mají dělat ti, kteří se nikdy latinsky neučili? Určitě existuje nějaká pěkná latinská věta, která se k tomuhle testování používá, ale co mají dělat ti, kteří se nikdy latinsky neučili? Určitě existuje nějaká pěkná latinská věta, která se k tomuhle testování používá, ale co mají dělat ti, kteří se nikdy latinsky neučili?

Určitě existuje nějaká pěkná latinská věta, která se k tomuhle testování používá, ale co mají dělat ti, kteří se nikdy latinsky neučili? Určitě existuje nějaká pěkná latinská věta, která se k tomuhle testování používá, ale co mají dělat ti, kteří se nikdy latinsky neučili? Určitě existuje nějaká pěkná latinská věta, která se k tomuhle testování používá, ale co mají dělat ti, kteří se nikdy latinsky neučili?

Určitě existuje nějaká pěkná latinská věta, která se k tomuhle testování používá, ale co mají dělat ti, kteří se nikdy latinsky neučili? Určitě existuje nějaká pěkná latinská věta, která se k tomuhle testování používá, ale co mají dělat ti, kteří se nikdy latinsky neučili? Určitě existuje nějaká pěkná latinská věta, která se k tomuhle testování používá, ale co mají dělat ti, kteří se nikdy latinsky neučili? Určitě existuje nějaká pěkná latinská věta, která se k tomuhle testování používá, ale co mají dělat ti, kteří se nikdy latinsky neučili? Určitě existuje nějaká pěkná latinská věta, která se k tomuhle testování používá, ale co mají dělat ti, kteří se nikdy latinsky neučili? Určitě existuje nějaká pěkná latinská věta, která se k tomuhle testování používá, ale co mají dělat ti, kteří se nikdy latinsky neučili?

Určitě existuje nějaká pěkná latinská věta, která se k tomuhle testování používá, ale co mají dělat ti, kteří se nikdy latinsky neučili? Určitě existuje nějaká pěkná latinská věta, která se k tomuhle testování používá, ale co mají dělat ti, kteří se nikdy latinsky neučili?

Určitě existuje nějaká pěkná latinská věta, která se k tomuhle testování používá, ale co mají dělat ti, kteří se nikdy latinsky neučili? Určitě existuje nějaká pěkná latinská věta, která se k tomuhle testování používá, ale co mají dělat ti, kteří se nikdy latinsky neučili? Určitě existuje nějaká pěkná latinská věta, která se k tomuhle testování používá, ale co mají dělat ti, kteří se nikdy latinsky neučili? Určitě existuje nějaká pěkná latinská věta, která se k tomuhle testování používá, ale co mají dělat ti, kteří se nikdy latinsky neučili? Určitě existuje nějaká pěkná latinská věta, která se k tomuhle testování používá, ale co mají dělat ti, kteří se nikdy latinsky neučili?

Určitě existuje nějaká pěkná latinská věta, která se k tomuhle testování používá, ale co mají dělat ti, kteří se nikdy latinsky neučili? Určitě existuje nějaká pěkná latinská věta, která se k tomuhle testování používá, ale co mají dělat ti, kteří se nikdy latinsky neučili? Určitě existuje nějaká pěkná latinská věta, která se k tomuhle testování používá, ale co mají dělat ti, kteří se nikdy latinsky neučili? Určitě existuje nějaká pěkná latinská věta, která se k tomuhle testování používá, ale co mají dělat ti, kteří se nikdy latinsky neučili? Určitě existuje nějaká pěkná latinská věta, která se k tomuhle testování používá, ale co mají dělat ti, kteří se nikdy latinsky neučili?

Určitě existuje nějaká pěkná latinská věta, která se k tomuhle testování používá, ale co mají dělat ti, kteří se nikdy latinsky neučili? Určitě existuje nějaká pěkná latinská věta, která se k tomuhle testování používá, ale co mají dělat ti, kteří se nikdy latinsky neučili? Určitě existuje nějaká pěkná latinská věta, která se k tomuhle testování používá, ale co mají dělat ti, kteří se nikdy latinsky neučili? Určitě existuje nějaká pěkná latinská věta, která se k tomuhle testování používá, ale co mají dělat ti, kteří se nikdy latinsky neučili? Určitě existuje nějaká pěkná latinská věta, která se k tomuhle testování používá, ale co mají dělat ti, kteří se nikdy latinsky neučili?

Určitě existuje nějaká pěkná latinská věta, která se k tomuhle testování používá, ale co mají dělat ti, kteří se nikdy latinsky neučili? Určitě existuje nějaká pěkná latinská věta, která se k tomuhle testování používá, ale co mají dělat ti, kteří se nikdy latinsky neučili? Určitě existuje nějaká pěkná latinská věta, která se k tomuhle testování používá, ale co mají dělat ti, kteří se nikdy latinsky neučili? Určitě existuje nějaká pěkná latinská věta, která se k tomuhle testování používá, ale co mají dělat ti, kteří se nikdy latinsky neučili? Určitě existuje nějaká pěkná latinská věta, která se k tomuhle testování používá, ale co mají dělat ti, kteří se nikdy latinsky neučili?

Určitě existuje nějaká pěkná latinská věta, která se k tomuhle testování používá, ale co mají dělat ti, kteří se nikdy latinsky neučili? Určitě existuje nějaká pěkná latinská věta, která se k tomuhle testování používá, ale co mají dělat ti, kteří se nikdy latinsky neučili? Určitě existuje nějaká pěkná latinská věta, která se k tomuhle testování používá, ale co mají dělat ti, kteří se nikdy latinsky neučili? Určitě existuje nějaká pěkná latinská věta, která se k tomuhle testování používá, ale co mají dělat ti, kteří se nikdy latinsky neučili? Určitě existuje nějaká pěkná latinská věta, která se k tomuhle testování používá, ale co mají dělat ti, kteří se nikdy latinsky neučili?

Určitě existuje nějaká pěkná latinská věta, která se k tomuhle testování používá, ale co mají dělat ti, kteří se nikdy latinsky neučili? Určitě existuje nějaká pěkná latinská věta, která

se k tomuhle testování používá, ale co mají dělat ti, kteří se nikdy latinsky neučili? Určitě existuje nějaká pěkná latinská věta, která se k tomuhle testování používá, ale co mají dělat ti, kteří se nikdy latinsky neučili? Určitě existuje nějaká pěkná latinská věta, která se k tomuhle testování používá, ale co mají dělat ti, kteří se nikdy latinsky neučili? Určitě existuje nějaká pěkná latinská věta, která se k tomuhle testování používá, ale co mají dělat ti, kteří se nikdy latinsky neučili?

Určitě existuje nějaká pěkná latinská věta, která se k tomuhle testování používá, ale co mají dělat ti, kteří se nikdy latinsky neučili? Určitě existuje nějaká pěkná latinská věta, která se k tomuhle testování používá, ale co mají dělat ti, kteří se nikdy latinsky neučili? Určitě existuje nějaká pěkná latinská věta, která se k tomuhle testování používá, ale co mají dělat ti, kteří se nikdy latinsky neučili? Určitě existuje nějaká pěkná latinská věta, která se k tomuhle testování používá, ale co mají dělat ti, kteří se nikdy latinsky neučili? Určitě existuje nějaká pěkná latinská věta, která se k tomuhle testování používá, ale co mají dělat ti, kteří se nikdy latinsky neučili?

Určitě existuje nějaká pěkná latinská věta, která se k tomuhle testování používá, ale co mají dělat ti, kteří se nikdy latinsky neučili? Určitě existuje nějaká pěkná latinská věta, která se k tomuhle testování používá, ale co mají dělat ti, kteří se nikdy latinsky neučili? Určitě existuje nějaká pěkná latinská věta, která se k tomuhle testování používá, ale co mají dělat ti, kteří se nikdy latinsky neučili? Určitě existuje nějaká pěkná latinská věta, která se k tomuhle testování používá, ale co mají dělat ti, kteří se nikdy latinsky neučili? Určitě existuje nějaká pěkná latinská věta, která se k tomuhle testování používá, ale co mají dělat ti, kteří se nikdy latinsky neučili?

Určitě existuje nějaká pěkná latinská věta, která se k tomuhle testování používá, ale co mají dělat ti, kteří se nikdy latinsky neučili? Určitě existuje nějaká pěkná latinská věta, která se k tomuhle testování používá, ale co mají dělat ti, kteří se nikdy latinsky neučili? Určitě existuje nějaká pěkná latinská věta, která se k tomuhle testování používá, ale co mají dělat ti, kteří se nikdy latinsky neučili? Určitě existuje nějaká pěkná latinská věta, která se k tomuhle testování používá, ale co mají dělat ti, kteří se nikdy latinsky neučili? Určitě existuje nějaká pěkná latinská věta, která se k tomuhle testování používá, ale co mají dělat ti, kteří se nikdy latinsky neučili?

Určitě existuje nějaká pěkná latinská věta, která se k tomuhle testování používá, ale co mají dělat ti, kteří se nikdy latinsky neučili? Určitě existuje nějaká pěkná latinská věta, která se k tomuhle testování používá, ale co mají dělat ti, kteří se nikdy latinsky neučili? Určitě existuje nějaká pěkná latinská věta, která se k tomuhle testování používá, ale co mají dělat ti, kteří se nikdy latinsky neučili? Určitě existuje nějaká pěkná latinská věta, která se k tomuhle testování používá, ale co mají dělat ti, kteří se nikdy latinsky neučili? Určitě existuje nějaká pěkná latinská věta, která se k tomuhle testování používá, ale co mají dělat ti, kteří se nikdy latinsky neučili?

Určitě existuje nějaká pěkná latinská věta, která se k tomuhle testování používá, ale co mají dělat ti, kteří se nikdy latinsky neučili? Určitě existuje nějaká pěkná latinská věta, která se k tomuhle testování používá, ale co mají dělat ti, kteří se nikdy latinsky neučili? Určitě existuje nějaká pěkná latinská věta, která se k tomuhle testování používá, ale co mají dělat ti, kteří se nikdy latinsky neučili? Určitě existuje nějaká pěkná latinská věta, která se k tomuhle testování používá, ale co mají dělat ti, kteří se nikdy latinsky neučili? Určitě existuje nějaká

pěkná latinská věta, která se k tomuhle testování používá, ale co mají dělat ti, kteří se nikdy latinsky neučili?

Určitě existuje nějaká pěkná latinská věta, která se k tomuhle testování používá, ale co mají dělat ti, kteří se nikdy latinsky neučili? Určitě existuje nějaká pěkná latinská věta, která se k tomuhle testování používá, ale co mají dělat ti, kteří se nikdy latinsky neučili? Určitě existuje nějaká pěkná latinská věta, která se k tomuhle testování používá, ale co mají dělat ti, kteří se nikdy latinsky neučili? Určitě existuje nějaká pěkná latinská věta, která se k tomuhle testování používá, ale co mají dělat ti, kteří se nikdy latinsky neučili? Určitě existuje nějaká pěkná latinská věta, která se k tomuhle testování používá, ale co mají dělat ti, kteří se nikdy latinsky neučili?

Určitě existuje nějaká pěkná latinská věta, která se k tomuhle testování používá, ale co mají dělat ti, kteří se nikdy latinsky neučili? Určitě existuje nějaká pěkná latinská věta, která se k tomuhle testování používá, ale co mají dělat ti, kteří se nikdy latinsky neučili? Určitě existuje nějaká pěkná latinská věta, která se k tomuhle testování používá, ale co mají dělat ti, kteří se nikdy latinsky neučili? Určitě existuje nějaká pěkná latinská věta, která se k tomuhle testování používá, ale co mají dělat ti, kteří se nikdy latinsky neučili? Určitě existuje nějaká pěkná latinská věta, která se k tomuhle testování používá, ale co mají dělat ti, kteří se nikdy latinsky neučili?

Určitě existuje nějaká pěkná latinská věta, která se k tomuhle testování používá, ale co mají dělat ti, kteří se nikdy latinsky neučili? Určitě existuje nějaká pěkná latinská věta, která se k tomuhle testování používá, ale co mají dělat ti, kteří se nikdy latinsky neučili? Určitě existuje nějaká pěkná latinská věta, která se k tomuhle testování používá, ale co mají dělat ti, kteří se nikdy latinsky neučili? Určitě existuje nějaká pěkná latinská věta, která se k tomuhle testování používá, ale co mají dělat ti, kteří se nikdy latinsky neučili? Určitě existuje nějaká pěkná latinská věta, která se k tomuhle testování používá, ale co mají dělat ti, kteří se nikdy latinsky neučili?

Určitě existuje nějaká pěkná latinská věta, která se k tomuhle testování používá, ale co mají dělat ti, kteří se nikdy latinsky neučili? Určitě existuje nějaká pěkná latinská věta, která se k tomuhle testování používá, ale co mají dělat ti, kteří se nikdy latinsky neučili? Určitě existuje nějaká pěkná latinská věta, která se k tomuhle testování používá, ale co mají dělat ti, kteří se nikdy latinsky neučili? Určitě existuje nějaká pěkná latinská věta, která se k tomuhle testování používá, ale co mají dělat ti, kteří se nikdy latinsky neučili? Určitě existuje nějaká pěkná latinská věta, která se k tomuhle testování používá, ale co mají dělat ti, kteří se nikdy latinsky neučili?

Příloha B

Pokyny a návody k formátování textu práce

Tato příloha samozřejmě nebude součástí vaší práce. Slouží pouze jako příklad formátování textu.

Používat se dají všechny příkazy systému IATEX. Existuje velké množství volně přístupné dokumentace, tutoriálů, příruček a dalších materiálů v elektronické podobě. Výchozím bodem, kromě Googlu, může být stránka CSTUG (Czech Tech Users Group) [7]. Tam najdete odkazy na další materiály. Vetšinou dostačující a přehledně organizovanou elektronikou dokumentaci najdete například na [11] nebo [12].

Existují i různé nadstavby nad systémy T_EX a L^AT_EX, které výrazně usnadní psaní textu zejména začátečníkům. Velmi rozšířený v Linuxovém prostředí je systém Kile.

B.1 Vkládání obrázků

Obrázky se umísťují do plovoucího prostředí figure. Každý obrázek by měl obsahovat název (\caption) a návěští (\label). Použití příkazu pro vložení obrázku \includegraphics je podmíněno aktivací (načtením) balíku graphicx příkazem \usepackage{graphicx}.

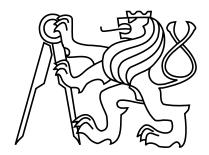
Budete-li zdrojový text zpracovávat pomocí programu pdflatex, očekávají se obrázky s příponou *. pdf^1 , použijete-li k formátování latex, očekávají se obrázky s příponou *. $eps.^2$

Příklad vložení obrázku:

\begin{figure}[h]
\begin{center}
\includegraphics[width=5cm]{figures/LogoCVUT}
\caption{Popiska obrazku}
\label{fig:logo}

¹pdflatex umí také formáty PNG a JPG.

 $^{^2}$ Vzájemnou konverzi mezi snad všemi typy obrazku včetně změn vekostí a dalších vymožeností vám může zajistit balík ImageMagic (http://www.imagemagick.org/script/index.php). Je dostupný pod Linuxem, Mac OS i MS Windows. Důležité jsou zejména příkazy convert a identify.

Obrázek B.1: Popiska obrázku

DTD	construction	elimination
	in1 A B a:sum A B	case([_:A]a)([_:B]a)ab:A
	in1 A B b:sum A B	case([_:A]b)([_:B]b)ba:B
+	do_reg:A -> reg A	undo_reg:reg A -> A
*,?	the same like $ $ and $+$	the same like $\mid$ and $+$
	with emtpy_el:empty	with emtpy_el:empty
R(a,b)	make_R:A->B->R	a: R -> A
		b: R -> B

Tabulka B.1: Ukázka tabulky

\end{center}
\end{figure}

B.2 Kreslení obrázků

Zřejmě každý z vás má nějaký oblíbený nástroj pro tvorbu obrázků. Jde jen o to, abyste dokázali obrázek uložit v požadovaném formátu nebo jej do něj konvertovat (viz předchozí kapitola). Je zřejmě vhodné kreslit obrázky vektorově. Celkem oblíbený, na ovládání celkem jednoduchý a přitom dostatečně mocný je například program Inkscape.

Zde stojí za to upozornit na kreslící programe Ipe [10], který dokáže do obrázku vkládat komentáře přímo v latexovském formátu (vzroce, stejné fonty atd.). Podobné věci umí na Linuxové platformě nástroj Xfig.

Za pozornost ještě stojí schopnost editoru Ipe importovat obrázek (jpg nebo bitmap) a krelit do něj latexovské popisky a komentáře. Výsledek pak umí exportovat přímo do pdf.

B.3 Tabulky

Existuje více způsobů, jak sázet tabulky. Například je možno použít prostředí table, které je velmi podobné prostředí figure.

Zdrojový text tabulky B.1 vypadá takto:

```
\begin{table}
\begin{center}
\begin{tabular}{|c|1|1|}
\hline
\textbf{DTD} & \textbf{construction} & \textbf{elimination} \\
&\verb+in1|A|B b:sum A B+ & \verb+case([\_:A]b)([\_:B]b)ba:B+\\
$+$&\verb+do_reg:A -> reg A+&\verb+undo_reg:reg A -> A+\\
\hline
*,?& the same like \ and +$ & the same like \ and +$\\
& with \verb+emtpy_el:empty+ & with \verb+emtpy_el:empty+\\
R(a,b) \& \verb+make_R:A->B->R+ \& \verb+a: R -> A+\\\
& & \verb+b: R -> B+\\
\hline
\end{tabular}
\end{center}
\caption{Ukázka tabulky}
\label{tab:tab1}
\end{table}
\begin{table}
```

B.4 Odkazy v textu

@Misc{latexdocweb,

B.4.1 Odkazy na literaturu

Jsou realizovány příkazem \cite{odkaz}.

Seznam literatury je dobré zapsat do samostatného souboru a ten pak zpracovat programem bibtex (viz soubor reference.bib). Zdrojový soubor pro bibtex vypadá například takto:

```
author = "",
title = "{\LaTeX} --- online manuál",
note = "\verb|http://www.cstug.cz/latex/lm/frames.html|",
year = "",
}
```

Pozor: Sazba názvů odkazů je dána BibTEX stylem

(\bibliographystyle{abbrv}). BibTEX tedy obvykle vysází velké pouze počáteční písmeno z názvu zdroje, ostatní písmena zůstanou malá bez ohledu na to, jak je napíšete. Přesněji řečeno, styl může zvolit pro každý typ publikace jiné konverze. Pro časopisecké články třeba výše uvedené, jiné pro monografie (u nich často bývá naopak velikost písmen zachována).

Pokud chcete BibTEXu napovědět, která písmena nechat bez konverzí (viz title = "{\LaTeX} --- online manuál" v předchozím příkladu), je nutné příslušné písmeno (zde celé makro) uzavřít do složených závorek. Pro přehlednost je proto vhodné celé parametry uzavírat do uvozovek (author = "..."), nikoliv do složených závorek.

Odkazy na literaturu ve zdrojovém textu se pak zapisují:

```
Podívejte se na \cite{Chen01},
další detaily najdete na \cite{latexdocweb}
```

Vazbu mezi soubory *.tex a *.bib zajistíte příkazem \bibliography{} v souboru *.tex. V našem případě tedy zdrojový dokument thesis.tex obsahuje příkaz \bibliography{reference}.

Zpracování zdrojového textu s odkazy se provede postupným voláním programů pdflatex <soubor> (případně latex <soubor>), bibtex <soubor> a opět pdflatex <soubor>.³

Níže uvedený příklad je převzat z dříve existujících pokynů studentům, kteří dělají svou diplomovou nebo bakalářskou práci v Grafické skupině. ⁴ Zde se praví:

```
j) Seznam literatury a dalších použitých pramenů, odkazy na WWW stránky, ...
Pozor na to, že na veškeré uvedené prameny se musíte v textu práce
odkazovat -- [1].
Pramen, na který neodkazujete, vypadá, že jste ho vlastně nepotřebovali
a je uveden jen do počtu. Příklad citace knihy [1], článku v časopise [2],
stati ve sborníku [3] a html odkazu [4]:
[1] J. Žára, B. Beneš;, and P. Felkel.
    Moderní počítačová grafika. Computer Press s.r.o, Brno, 1 edition, 1998.
    (in Czech).
```

³První volání pdflatex vytvoří soubor s koncovkou *.aux, který je vstupem pro program bibtex, pak je potřeba znovu zavolat program pdflatex (latex), který tentokrát zpracuje soubory s příponami .aux a .tex. Informaci o případných nevyřešených odkazech (cross-reference) vidíte přímo při zpracovávání zdrojového souboru příkazem pdflatex. Program pdflatex (latex) lze volat vícekrát, pokud stále vidíte nevyřešené závislosti.

⁴Několikrát jsem byl upozorněn, že web s těmito pokyny byl zrušen, proto jej zde přímo necituji. Nicméně příklad sám o sobě dokumentuje obecně přijímaný konsensus ohledně citací v bakalářských a diplomových pracích na KP.

- [2] P. Slavík. Grammars and Rewriting Systems as Models for Graphical User Interfaces. Cognitive Systems, 4(4--3):381--399, 1997.
- [3] M. Haindl, Š. Kment, and P. Slavík. Virtual Information Systems.

  In WSCG'2000 -- Short communication papers, pages 22--27, Pilsen, 2000.

  University of West Bohemia.
- [4] Knihovna grafické skupiny katedry počítačů: http://www.cgg.cvut.cz/Bib/library/

... abychom výše citované odkazy skutečně našli v (automaticky generovaném) seznamu literatury tohoto textu, musíme je nyní alespoň jednou citovat: Kniha [5], článek v časopisu [6], příspěvek na konferenci [2], www odkaz [9].

Ještě přidáme další ukázku citací online zdrojů podle české normy. Odkaz na wiki o frameworcich [3] a ORM [4]. Použití viz soubor reference.bib. V seznamu literatury by nyní měly být živé odkazy na zdroje. V reference.bib je zcela nový typ publikace. Detaily dohledal a dodal Petr Dlouhý v dubnu 2010. Podrobnosti najdete ve zdrojovém souboru tohoto textu v komentáři u příkazu \thebibliography.

B.4.2 Odkazy na obrázky, tabulky a kapitoly

- Označení místa v textu, na které chcete později čtenáře práce odkázat, se provede příkazem \label{navesti}. Lze použít v prostředích figure a table, ale též za názvem kapitoly nebo podkapitoly.
- Na návěští se odkážeme příkazem \ref{navesti} nebo \pageref{navesti}.

B.5 Rovnice, centrovaná, číslovaná matematika

Jednoduchý matematický výraz zapsaný přímo do textu se vysází pomocí prostředí math, resp. zkrácený zápis pomocí uzavření textu rovnice mezi znaky \$.

Kód \$ S = \pi * r^2 \$ bude vysázen takto:
$$S = \pi * r^2$$
.

Pokud chcete nečíslované rovnice, ale umístěné centrovaně na samostatné řádky, pak lze použít prostředí displaymath, resp. zkrácený zápis pomocí uzavření textu rovnice mezi znaky S. Zdrojový kód: S. Vir. *1.5 kód: hybrid vysázen takto:

$$S = \pi * r^2$$

Chcete-li mít rovnice číslované, je třeba použít prostředí eqation. Kód:

```
begin{equation}
S = \pi * r^2
\end{equation}

begin{equation}
V = \pi * r^3
\end{equation}
```

je potom vysázen takto:

$$S = \pi * r^2 \tag{B.1}$$

$$V = \pi * r^3 \tag{B.2}$$

B.6 Kódy programu

Chceme-li vysázet například část zdrojového kódu programu (bez formátování), hodí se prostředí verbatim:

B.7 Další poznámky

B.7.1 České uvozovky

V souboru k
336_thesis_macros.tex je příkaz \uv{} pro sázení českých uvozovek. "Text uzav
řený do českých uvozovek."

Příloha C

Seznam použitých zkratek

```
2D Two-DimensionalABN Abstract Boolean NetworksASIC Application-Specific Integrated Circuit...
```

Příloha D

UML diagramy

Tato příloha není povinná a zřejmě se neobjeví v každé práci. Máte-li ale větší množství podobných diagramů popisujících systém, není nutné všechny umísťovat do hlavního textu, zvláště pokud by to snižovalo jeho čitelnost.

Příloha E

Instalační a uživatelská příručka

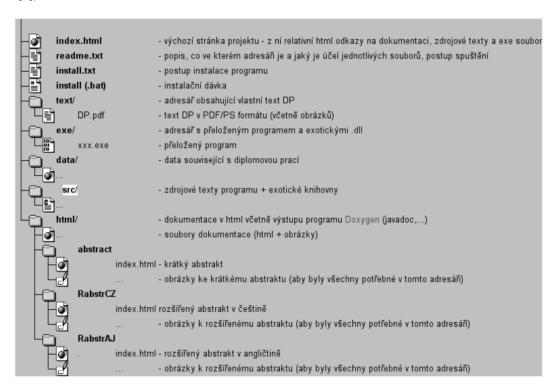
Tato příloha velmi žádoucí zejména u softwarových implementačních prací.

Příloha F

Obsah přiloženého CD

Tato příloha je povinná pro každou práci. Každá práce musí totiž obsahovat přiložené CD. Viz dále.

Může vypadat například takto. Váš seznam samozřejmě bude odpovídat typu vaší práce. (viz [8]):

Obrázek F.1: Seznam přiloženého CD — příklad

Na GNU/Linuxu si strukturu přiloženého CD můžete snadno vyrobit příkazem: \$ tree . >tree.txt

Ve vzniklém souboru pak stačí pouze doplnit komentáře.

Z **README.TXT** (případne index.html apod.) musí být rovněž zřejmé, jak programy instalovat, spouštět a jaké požadavky mají tyto programy na hardware.

Adresář **text** musí obsahovat soubor s vlastním textem práce v PDF nebo PS formátu, který bude později použit pro prezentaci diplomové práce na WWW.